DOI: https://doi.org/10.37634/efp.2022.10.1
УДК 343.3/.7

Віталій Володимирович ***ЛАЗАРЕНКО***
аспірант, Київський університет права НАН України; суддя; Катеринопільський районний суд Черкаської області
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5421-8281
e-mail: lazarenko.vitaliy34@gmail.com

ПРО КРИМІНАЛІЗАЦІЮ НЕЗАКОННИХ ДІЙ У РАЗІ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ЧИ БАНКРУТСТВА

У статті здійснено дослідження доцільності криміналізації незаконних дій у разі неплатоспроможності чи банкрутства. Регулятивне законодавство передбачає процедури розпорядження майном, санації та реструктуризації, які проводяться у разі неплатоспроможності боржника, а також процедури ліквідації та погашення боргів боржника, які розпочинаються після ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом. Відповідно і незаконні дії можуть бути вчинені у разі неплатоспроможності боржника або у разі його банкрутства.

Ключові слова: *криміналізація, незаконні дії, неплатоспроможність, банкрутство*

ВСТУП

Особливе місце серед кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності посідають кримінальні правопорушення у сфері банкрутства. Існування інституту банкрутства тягне настання як негативних, так і позитивних наслідків, і переваги останніх є очевидними. Інститут банкрутства є дуже важливим та необхідним механізмом, оскільки у складній ситуації, що склалася на підприємстві, є змога задовольнити хоча б частину вимог кредиторів. Про банкрутство як негативне явище мова може йти лише тоді, коли цей інститут стає знаряддям для реалізації протиправних інтересів.

МЕТА статті – визначення доцільності криміналлізації незаконних дій у разі неплатоспроможності чи банкрутства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні використовувалися загальнонаукові методи теоретичного та логічного узагальнення, аналізу, синтезу, порівняння тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

У науковій літературі звертають увагу на недоцільність декриміналізації низки кримінально-правових норм у 2012 р., зокрема, ст. 221 Кримінального кодексу (КК) України, яка передбачала відповідальність за незаконні дії у разі банкрутства.

Ю.В. Кабенок зазначає, що декриміналізація діянь за ст.ст. 218, 220, 221 КК України у 2012 р. не була зумовлена цілями відповідного законопроєкту, оскільки позбавлення волі за вчинення таких злочинів не застосовувалось. Натомість практика нових відповідних статей Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) переконливо свідчить про їх поодиноке застосування. Крім цього, «перенесення» відповідних складів злочинів до адміністративних правопорушень унеможливило застосування покарання у вигляді позбавлення права займати певні посади чи займатися певною діяльністю, а також позбавило можливості застосовувати у таких випадках кримінально-правові наслідки судимості [1, с. 201].

О.О. Дудоров та Р.О. Мовчан не вбачають підстав для декриміналізації вказаних діянь, оскільки відповідні статті навіть за умови рідкого їх застосування виконували превентивну функцію щодо запобігання певних порушень господарського законодавства.

Вчені також звертають увагу на висновок Головного науково-експертного управління Апарату ВР України на законопроєкт, пізніше ухвалений як Закон від 15 листопада 2011 р., в якому справедливо зазначалось, що такі ознаки, як вчинення діяння у значному, великому чи особливо великому розмірі, заподіяння великої матеріальної шкоди і вчинення діяння з використанням службового становища, вказують на підвищену суспільну небезпеку протиправних діянь. Відтворення цих кваліфікуючих ознак у складах адміністративних проступків не бере до уваги ту обставину, що КУпАП не оперує подібними ознаками. І це цілком виправдано, зауважували експерти, адже вчинення діяння за вказаних обставин свідчить про наявність у ньому суспільної небезпеки, а отже, з огляду на ст. 11 КК, таке діяння має визнаватися злочином [2, с. 230].

Крім того, О.О. Дудоров наголошує на тому, що останнім часом при ліквідації банків багатомільйонні збитки завдаються надзвичайно поширеною практикою умисного приховування майна, передачі майна в інше володіння, його відчуження, фальсифікації та приховування документів, які відображають фінансову діяльність тощо, – інакше кажучи, діями, кримінальна караність яких передбачалась виключеною на підставі Закону від 15 листопада 2011 р., ст. 221 КК «Незаконні дії у разі банкрутства», диспозицію якої механічно відтворено у ст. 166^{16} КУпАП [3, с. 317].

Варто зазначити, що проєкт нового КК передбачає відповідальність за незаконні дії у разі неплатоспроможності. Так, особа, яка під час здійснення відносно боржника процедури розпорядження майном, санації, ліквідації, реструктуризації або погашення боргів незаконно:

1) приховала, відчужила чи знищила майно або

2) сфальсифікувала, приховала чи знищила документи, які відображають фінансову чи господарську

© В.В. ЛАЗАРЕНКО, 2022

діяльність, що спричинило істотну майнову шкоду, – вчинила злочин 1 ступеня (ст. 7.4.9.) [4].

Підтримуємо зазначені позиції вчених та вважаємо доцільним здійснення захисту вимог кредиторів від незаконних дій у разі неплатоспроможності чи банкрутства саме кримінально-правовою нормою, проте, на нашу думку, ст. 7.4.9. проєкту нового КК потребує уточнення.

Кодекс України з процедур банкрутства (КУзПБ) у ст. 6 визначає судові процедури, які застосовуються стосовно боржника. Зокрема стосовно боржника – юридичної особи застосовуються такі судові процедури: розпорядження майном боржника; санація боржника; ліквідація банкрута. А стосовно боржника – фізичної особи застосовуються: реструктуризація боргів боржника; погашення боргів боржника.

Під розпорядженням майном розуміється система заходів з нагляду та контролю за управлінням і розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження, ефективного використання майнових активів боржника, здійснення аналізу його фінансового стану, а також визначення наступної процедури (санації чи ліквідації) (ч. 1 ст. 44). Розпорядником майна є арбітражний керуючий, призначений господарським судом для здійснення процедури розпорядження майном (ст. 1) [5].

Під санацією розуміється система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника. Керуючий санацією боржника призначається господарським судом у порядку, встановленому КУзПБ, з числа арбітражних керуючих (ст. 50).

Господарський суд у судовому засіданні за участю сторін ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру (ст. 58). В постанові про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури господарський суд призначає ліквідатора банкрута з урахуванням вимог, установлених КУзПБ, з числа арбітражних керуючих, внесених до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України (ст. 60).

Арбітражний керуючий з моменту постановлення ухвали (постанови) про призначення його керуючим санацією або ліквідатором до моменту припинення здійснення ним повноважень прирівнюється до службової особи підприємства-боржника (ч. 2 ст. 10) [5].

З метою відновлення платоспроможності боржника-фізичної особи розробляється план реструктуризації боргів боржника. Задоволення вимог кредиторів здійснюється арбітражним керуючим пропорційно за рахунок коштів, отриманих від виконання плану реструктуризації боргів, у черговості, визначеній КУзПБ (ч. 1, ч. 4 ст. 124). Господарський суд ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника у разі, якщо протягом 120 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність зборами кредиторів не прийнято рішення про схвалення плану реструктуризації боргів боржника або прийнято рішення про перехід до процедури погашення боргів боржника.

Постановою про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника господарський суд також призначає керуючого реалізацією майна в порядку, визначеному КУзПБ (ч. 1 ст. 130). Керуючим реалізацією майна є арбітражний керуючий, призначений господарським судом у справі про неплатоспроможність фізичної особи для здійснення реалізації майна банкрута та задоволення вимог кредиторів (ст. 1) [5].

Так, КУзПБ передбачає процедури розпорядження майном, санації та реструктуризації, які здійснюються у разі неплатоспроможності боржника, а також процедури ліквідації та погашення боргів боржника, які розпочинаються після ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом. Відповідно і незаконні дії можуть бути вчинені у разі неплатоспроможності боржника або у разі його банкрутства. Арбітражний керуючий, призначений розпорядником майна, керуючим санацією чи ліквідатором, прирівнюється до службової особи суб'єкта господарської діяльності.

Суспільна небезпека незаконних дій у разі неплатоспроможності чи банкрутства полягає в тому, що вони завдають матеріальних збитків кредиторам, порушуючи встановлений порядок задоволення вимог кредиторів у здійснення відносно боржника процедури розпорядження майном, санації, ліквідації, реструктуризації або погашення боргів.

Крім того, незаконними діями, які порушують встановлений порядок задоволення вимог кредиторів у разі неплатоспроможності чи банкрутства, також є умисне приховування відомостей про майно та фальсифікація планів санації чи реструктуризації.

КК зазначає, що особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень (ч. 2 ст. 65) [5].

Покарання за незаконні дії у разі неплатоспроможності чи банкрутства, якщо вони завдали великої матеріальної шкоди, доцільно встановити в межах класифікації кримінальних правопорушень, яка визначена у ст. 12 КК для нетяжкого злочину.

Враховуючи зазначене вище, пропонуємо виключити з КУпАП ст. 166^{16} «Незаконні дії у разі банкрутства», а КК доповнити ст. 220, виклавши її в такій редакції.

Стаття 220. Незаконні дії у разі неплатоспроможності чи банкрутства.

1. Умисне приховування майна, відомостей про майно, відчуження майна або його знищення, а також фальсифікація, приховування або знищення документів, які відображають господарську чи фінансову діяльність, зокрема планів санації чи реструктуризації, якщо ці дії вчинені під час здійснення відносно боржника процедури розпорядження майном, санації, ліквідації, реструктуризації або погашення боргів та завдали великої матеріальної шкоди, – карається штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від одного до п'яти років.

ВИСНОВКИ

Отже, вважаємо необхідним доповнити КК нормою, яка буде здійснювати захист вимог кредиторів від незаконних дій у разі неплатоспроможності чи банкрутства. Покарання за незаконні дії у разі неплатоспроможності чи банкрутства, якщо вони завдали великої матеріальної шкоди, доцільно встановити в межах класифікації кримінальних правопорушень, яка визначена у ст. 12 КК для нетяжкого злочину.

Список використаних джерел

1. Кабенок Ю.В. Правове регулювання арбітражного управління в процедурі банкрутства в Україні: дис… канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2018. 242 с.

2. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Законодавство України про кримінальну відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності – час визначитися зі стратегією розвитку. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 2(5). С. 216-263.

3. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ, 2017. 872 с.

4. Проєкт нового Кримінального кодексу України (станом на 7 липня 2022 року). URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/07/14/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-14-07-2022.pdf.

5. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19

6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405.

References

1. Kabenok Yu.V. Legal regulation of arbitration management in the bankruptcy procedure in Ukraine: diss. … PhD in legal sciences: 12.00.04. Kyiv, 2018. 242 p. (in Ukrainian).

2. Dudorov O.O., Movchan R.O. The legislation of Ukraine on criminal liability for crimes in the sphere of economic activity - it's time to decide on a development strategy. *Bulletin of the Criminal Law Association of Ukraine*. 2015. № 2(5). pp. 216-263 (in Ukrainian).

3. Dudorov O.O. Criminal law: theory and practice (selected works). Kyiv, 2017. 872 p. (in Ukrainian).

4. Draft of the new Criminal Code of Ukraine (as of July 14, 2022). URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/07/14/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-14-07-2022.pdf (in Ukrainian).

5. Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures: Law of Ukraine dated 18.10.2018 № 2597-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19 (in Ukrainian).

6. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 05.04.2001 № 2341–III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405 (in Ukrainian).

Vitalii LAZARENKO
postgraduate student, Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine; judge; Katerynopil district court of Cherkasy region
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5421-8281
e-mail: lazarenko.vitaliy34@gmail.com

ON CRIMINALIZATION OF ILLEGAL ACTIONS IN CASE OF INSOLVENCY OR BANKRUPTCY

The paper examines the feasibility of criminalizing illegal actions in the event of insolvency or bankruptcy. In the scientific literature, attention is drawn to the impracticality of decriminalization of a number of criminal law norms in 2012, in particular, Art. 221 of the Criminal Code of Ukraine, which provided for liability for illegal actions in the event of bankruptcy. The regulatory legislation provides for property disposal, rehabilitation and restructuring procedures, which are carried out in the event of the debtor's insolvency, as well as procedures for the liquidation and repayment of the debtor's debts, which begin after the commercial court adopts a resolution declaring the debtor bankrupt. Accordingly, illegal actions can be committed in the event of the debtor's insolvency or bankruptcy.

The arbitration manager, who is appointed as a property administrator, rehabilitation manager or liquidator, is equated to an official of a business entity. The public danger of illegal actions in the event of insolvency or bankruptcy is that they cause material losses to creditors, violating the established procedure for meeting the demands of creditors during the procedure of property disposal, remediation, liquidation, restructuring or debt repayment for the debtor. In addition, illegal actions that violate the established procedure for satisfying creditors' claims in the event of insolvency or bankruptcy are also intentional concealment of property information and falsification of rehabilitation or restructuring plans.

Therefore, we consider it necessary to supplement the Criminal Code of Ukraine with a rule that will protect creditors' claims against illegal actions in the event of insolvency or bankruptcy. Punishment for illegal actions in the event of insolvency or bankruptcy, if they have caused great material damage, shall be established within the framework of the classification of criminal offenses, which is defined for a minor crime.

Keywords: *criminalization, illegal actions, insolvency, bankruptcy*